

UCHWAŁA

Dnia 28 stycznia 2022 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Dariusz Zawistowski (przewodniczący)

SSN Agnieszka Piotrowska

SSN Krzysztof Strzelczyk (sprawozdawca)

w sprawie z wniosku wierzyciela R. (...) z siedzibą w K.
przy uczestnictwie dłużnika B. F.
prowadzonej przez M. G. - Komornika Sądowego
przy Sądzie Rejonowym w G.
na skutek skargi komornika na orzeczenie referendarza sądowego
z dnia 14 października 2020 r.,
po rozstrzygnięciu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej
w dniu 28 stycznia 2022 r.,
zagadnienia prawnego przedstawionego przez Sąd Rejonowy w G.
postanowieniem z dnia 11 grudnia 2020 r., sygn. akt I Co (...),

"Czy nabywca wierzytelności, po dokonaniu jej przelewu, na którego rzecz zasądzono prawomocnym orzeczeniem sądowym kwotę dochodzonego roszczenia oraz w tym samym orzeczeniu nałożono na jego przeciwnika obowiązek zwrotu kosztów procesu, jest w zakresie wierzytelności wynikającej z obowiązku zwrotu kosztów procesu wierzycielem pierwotnym w rozumieniu art. 29 ust. 5 pkt 3 lit. b ustawy o kosztach komorniczych?"

podjął uchwałę:

Nabywca wierzytelności w drodze przelewu, na którego rzecz zasądzono koszty procesu, nie jest w tym zakresie wierzycielem pierwotnym w rozumieniu art. 29 ust. 5 pkt 3 lit. b z dnia 28 lutego

2018 r. o kosztach komorniczych (tekst jedn. Dz. U. z 2021 r., poz. 210 ze zm.).

UZASADNIENIE

Komornik sądowy prowadził egzekucję w sprawie Km (...) w zakresie kosztów procesu zasądzonych w nakazie zapłaty wydanym dnia 21 stycznia 2019 r. w postępowaniu upominawczym przez Referendarza Sądowego Sądu Rejonowego w L. na rzecz (...) Niestandaryzowanego Sekurytyzacyjnego Funduszu Inwestycyjnego Zamkniętego z siedzibą w K., który nabył w drodze przelewu wierzytelność wobec pozwanego B. F.. Postanowieniem z dnia 29 stycznia 2020 r. Komornik Sądowy przy Sądzie Rejonowym w G. M. G. umorzył postępowanie egzekucyjne, przyznał wierzycielowi koszty zastępstwa prawnego w postępowaniu egzekucyjnym oraz ustalił koszty niezbędne do celowego prowadzenia egzekucji, w tym obciążył wierzyciela opłatą stałą w wysokości 150 zł na podstawie art. 29 ust. 4 ustawy o kosztach komorniczych.

Na powyższe orzeczenie w zakresie obciążenia wierzyciela opłatą stałą w wysokości 150 zł wierzyciel wniósł 10 lutego 2020 r. skargę na czynności komornika wskazując, że jest wierzycielem pierwotnym i nie powinien być obciążany opłatą wynikającą z art. 29 ust. 4 ustawy o kosztach komorniczych. Postanowieniem z dnia 14 października 2020 r. Referendarz Sądowy w Sądzie Rejonowym w G. odrzucił skargę wierzyciela ze względu na fakt braku uiszczenia opłaty sądowej od skargi w terminie oraz na podstawie art. 759 § 2 k.p.c. uchylił zaskarżone postanowienie komornika w zakresie, w jakim nałożono na wierzyciela obowiązek uiszczenia opłaty w kwocie 150 zł na podstawie art. 29 ust. 4 ustawy o kosztach komorniczych. Przy rozpoznaniu skargi Sąd Rejonowy w G. działając jako sąd odwoławczy powziął wątpliwości wyrażone w przedstawionym do rozstrzygnięcia zagadnieniu prawnym.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zgodnie z art. 29 ust. 4 ustawy z dnia 28 lutego 2018 r. o kosztach komorniczych (jedn. tekst Dz. U. z 2021 r., poz. 210 – dalej jako u.k.k.), w razie umorzenia postępowania egzekucyjnego z innych przyczyn niż wskazane w ust. 1

(czyli umorzenia postępowania egzekucyjnego na wniosek wierzyciela albo na podstawie art. 824 § 1 pkt 4 k.p.c.), komornik pobiera od wierzyciela opłatę w wysokości 150 złotych, z wyjątkiem przypadków, o których mowa w art. 30 u.k.k. Opłata podlega zmniejszeniu o sumę opłat egzekucyjnych ściągniętych i obciążających dłużnika.

Jest to nowa regulacja. Jej odpowiednikiem był art. 49 ust. 5 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. o komornikach sądowych i egzekucji (jedn. tekst Dz.U.2018 poz. 1309 dalej jako u.k.s.e.), który w podobnych wypadkach umorzenia postępowania egzekucyjnego na wniosek wierzyciela oraz na podstawie art. 824 § 1 pkt 4 k.p.c. nie przewidywał opłaty od tej części świadczenia, która nie została wyegzekwowana.

W obecnym stanie prawnym umorzenie postępowania egzekucyjnego na podstawie innej niż wniosek wierzyciela i art. 824 § 1 pkt 4 k.p.c. powoduje co do zasady, że komornik pobiera od wierzyciela opłatę stałą w wysokości 150 złotych, przy czym opłata ta podlega zmniejszeniu o sumę opłat egzekucyjnych ściągniętych i obciążających dłużnika. Opłata stała pobierana jest przede wszystkim w sprawach, w których egzekucja okaże się bezskuteczna w całości lub w części.

W art. 29 ust. 5 u.k.k. zostały wskazane podmioty korzystające ze zwolnienia od opłaty, o której mowa w ust. 4. Opłaty tej nie pobiera się od osób fizycznych dochodzących roszczeń pracowniczych lub odszkodowawczych (art. 29 ust. 5 pkt 2), od jednostek samorządu terytorialnego (art. 29 ust. 5 pkt 2), od podmiotów, których przedmiotem działalności nie jest działalność finansowa i ubezpieczeniowa w rozumieniu przepisów wydanych na podstawie art. 40 ust. 2 ustawy z dnia 29 czerwca 1995 r. o statystyce publicznej (Dz. U. z 2020 r. poz. 443 i 1486) albo jest działalność finansowa i ubezpieczeniowa w rozumieniu przepisów wydanych na podstawie art. 40 ust. 2 ustawy z dnia 29 czerwca 1995 r. o statystyce publicznej, o ile są wierzycielami pierwotnymi, a wierzytelność nie była przedmiotem obrotu pod warunkiem, że postępowanie egzekucyjne zostało wszczęte przed upływem dwóch lat od powstania tytułu egzekucyjnego obejmującego daną wierzytelność (art. 29 ust. 5 pkt 3).

Zwolnienie od opłaty końcowej przyznane podmiotom, o których mowa w art. 29 ust. 5 pkt 3 u.k.k. ma charakter warunkowy, zależy od posiadania statusu wierzyciela pierwotnego lub wtórnego i przysługuje wyłącznie w sytuacji, gdy postępowanie egzekucyjne zostało wszczęte przed upływem dwóch od powstania tytułu egzekucyjnego obejmującego daną wierzytelność.

W przedmiotowej sprawie wierzyciel we wniosku o wszczęcie postępowania egzekucyjnego oświadczył, że jest wierzycielem pierwotnym w zakresie wskazanych kosztów procesowych oraz że nie były one przedmiotem obrotu gospodarczego. Przedmiotem cesji wierzytelności była tylko należność główna i odsetki. W ten sposób wierzyciel oddzielił wyegzekwowanie należności głównej i odsetek mających charakter wtórny od kosztów procesu mających według niego charakter wierzytelności pierwotnej.

Posłużenie się w art. 29 ust. 5 pkt 3b u.k.k. pojęciem „wierzyciela pierwotnego” oznacza, iż chodzi o wierzytelność, która nie była przedmiotem obrotu prawnego a wobec tego „wierzycielem pierwotnym” jest podmiot będący stroną stosunku prawnego (z którego wynika egzekwowane świadczenie) w chwili powstania tego stosunku. Wierzycielem pierwotnym jest zawsze podmiot, na rzecz którego powstała wierzytelność główna.

Niezależnie od zakresu tego pojęcia obejmującego między innymi spadkobiercę wierzyciela pierwotnego lub podmioty powstałe w wyniku przekształcenia wierzyciela pierwotnego, nie ulega wątpliwości, że wierzycielem pierwotnym nie może być wierzyciel, który nabył wierzytelność w wyniku przelewu wierzytelności (cesji), przeniesienia prawa inkorporowanego w dokumencie (np. przez indos). Jeżeli cesji dokonuje wierzyciel pierwotny w rozumieniu art. 29 ust. 5 pkt 3b u.k.k., nabywca wierzytelności jest wierzycielem wtórnym.

W piśmiennictwie podnosi się, że przy podmiotowym ujęciu wierzyciela pierwotnego, gdy nabywca wierzytelności dochodzi w postępowaniu egzekucyjnym wyłącznie takich jej składników, które powstały (przyrosły) po nabyciu przez niego wierzytelności (np. zasądzonych na jego rzecz kosztów procesu), co jest praktyką notorycznie stosowaną przez tzw. masowych wierzycieli, to nie jest on wierzycielem pierwotnym. Nie był on bowiem stroną stosunku prawnego, z którego wynika wierzytelność, w chwili powstania tego stosunku. Wskazuje się również, że

należności przyznane (zasądzone) tytułem kosztów procesu na rzecz „nowego wierzyciela” mają charakter akcesoryjny w stosunku do należności głównej, co również nie pozwala uznać nabywcy wierzytelności za wierzyciela pierwotnego.

Zgodnie z treścią art. 509 § 1 k.c., wierzyciel może bez zgody dłużnika przenieść całość lub część wierzytelności na osobę trzecią, chyba że sprzeciwiliby się to ustawie, zastrzeżeniu umownemu albo właściwości zobowiązania i brak jest jakiegoś ograniczenia w czasie, które wyłączałoby uprawnienie wierzyciela do skutecznego zawarcia takiej umowy - także podczas postępowania egzekucyjnego, niezależnie od jego fazy. Przez przelew wierzytelności w prawie cywilnym rozumie się przeniesienie wierzytelności przez wierzyciela na osobę trzecią, czyli przejście wierzytelności na nowego wierzyciela na podstawie umowy między dawnym a nowym wierzycielem.

Skutkiem prawnym dokonania przelewu jest przejście na cesjonariusza nie tylko samej wierzytelności, ale także związanych z nią praw, w szczególności zabezpieczających wierzytelność - zastawu, hipoteki oraz poręczenia, a także odsetek (art. 509 § 2 k.c.). Wierzytelność nie ulega zmianie, ma miejsce tylko jej modyfikacja podmiotowa, gdyż w miejsce dotychczasowego wierzyciela wchodzi osoba trzecia (nabywca wierzytelności), co jest skutkiem przelewu. Nabywca nabywa wierzytelność takiej treści, jaka przysługiwała zbywcy.

Zakres praw związanych, w rozumieniu art. 509 § 2 k.c. z wierzytelnością jest szeroki i mieści się w nim również właściwość, jaką z mocy norm prawa procesowego uzyskują wierzytelności, których dotyczy zapis na sąd polubowny. Łączy się to ściśle z zasadą, że cesjonariusz wstępuje w pozycję prawną cedenta (zob. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 26 października 2011 r., (I CSK 788/10, nie publ.). W piśmiennictwie i orzecznictwie uznaje się, że oprócz wyraźnie wymienionego w ustawie roszczenia o zaległe odsetki, przechodzą z cedenta na cesjonariusza np. roszczenie o odszkodowanie za nienależyte wykonanie zobowiązania, roszczenie o zapłatę kar umownych, roszczenie o zyskanie surogatów przedmiotu świadczenia (art. 477 § 2 k.c.), roszczenie o udzielenie przez dłużnika informacji o przedmiocie świadczenia (art. 546 i art. 354 § 1 k.c.), uprawnienie wierzyciela do wyboru świadczenia w zobowiązaniu przemienne, uprawnienie wierzyciela do wezwania dłużnika do wykonania (art. 455 k.c.) lub też

roszczenie z tytułu poręczenia (zob. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 28 listopada 2006 r., IV CSK 224/06, nie publ.). Przelew bowiem powoduje nie tylko sukcesję samej wierzytelności, lecz również obejmuje inne elementy składające się na sytuację wierzyciela. W szeroko ujętym zakresie praw związanych z wierzytelnością w rozumieniu art. 509 § 2 k.c. mieści się także uprawnienie do zaskarżenia czynności dłużnika zdziałanych z pokrzywdzeniem wierzycieli (zob. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 11 grudnia 2009 r. (sygn. akt V CSK 184/09, OSNC - ZD 2010/3/86, postanowienie z dnia 22 kwietnia 2010 r. sygn. akt V CSK 376/09, nie publ.). Podobnie ocenia się przejście na cesjonariusza roszczenia odszkodowawczego przeciwko członkom zarządu spółki, jako związanego z tą wierzytelnością ostatecznego zabezpieczenia roszczeń wierzycieli przeciwko spółce, (zob. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 8 grudnia 2006 r., V CSK 319/06, Glosa 2007/4/12, z dnia 30 września 2008 r., III CSK 12/08, nie publ., z dnia 12 kwietnia 2012 r., II CSK 390/11, nie publ., z dnia 25 maja 2016 r., V CSK 579/15, OSNC-ZD 2017, Nr 4, poz. 61, z dnia 9 marca 2018 r., I CSK 197/17, nie publ., z dnia 24 maja 2019 r., I CSK 225/18, nie publ., postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 24 maja 2018 r., V CSK 659/17, nie publ.).).

W strukturze zobowiązania oprócz samej możliwości żądania świadczenia pojawiają się także uprawnienia innego rodzaju, funkcjonalnie z nią jednak związane. Wraz z wierzytelnością na nabywcę przechodzi także możliwość przymusowego zaspokojenia przez wierzyciela. Dlatego zgodnie z art. 509 § 2 k.c. umowa przelewu wierzytelności przenosi także przyszłe roszczenie o zwrot kosztów procesu.

W świetle tego przepisu stwierdzić należy, że zasadą jest przeniesienie wraz z przelaną wierzytelnością wszelkich związanych z nią praw. Tym samym dopiero ewentualne pominięcie powyższego skutku, tj. wyłączenie jednoczesnego (automatycznego) przeniesienia niektórych praw związanych z przelaną wierzytelnością - w razie przyjęcia dopuszczalności takiego wyłączenia - wymagałoby wykazania, że treść umowy przelewu nie obejmowała tych praw. Nie jest natomiast niezbędne odrębne wykazywanie faktu przeniesienia praw związanych z przelaną wierzytelnością, gdyż taki skutek wynika wprost ze sformułowanej w art. 509 § 2 k.c. zasady, o której była mowa wyżej.

W okolicznościach faktycznych sprawy, w której powstało zagadnienie prawne w chwili przelewu wierzytelności, nie było żadnego stosunku procesowego. Gdy istnieje jedynie wierzytelność w znaczeniu prawnomaterialnym, od cesjonariusza zależy, czy zdecyduje się na dochodzenie na drodze sądowej. Dopiero przymusowe dochodzenie świadczenia (roszczenia materialnoprawnego) wiąże się z kolei z ściśle procesowym ciężarem ponoszenia przez wierzyciela kosztów tego dochodzenia, do których należą w pierwszej kolejności koszty procesu, podlegające zwrotowi na zasadach określonych w art. 98 i n. k.p.c..

Gdy przedmiotem obrotu jest wierzytelność stwierdzona tytułem wykonawczym np. nakazem zapłaty to nabywca wierzytelności, np. firma windykacyjna staje się w tym zakresie wierzycielem wtórnym, zatem także w zakresie jeszcze nie wyegzekwowanych kosztów postępowania określonych jako należne na rzecz wierzyciela pierwotnego, który wystąpił o uzyskanie tytułu wykonawczego.

W następstwie cesji wierzytelności cedent, czyli wierzyciel pierwotny wraz z wierzytelnością przelewa na cesjonariusza, czyli wierzyciela wtórnego uprawnienie dochodzenia świadczenia także na drodze prawnej. Przymusowe dochodzenie roszczenia materialnoprawnego wiąże się z ciężarem procesowym ponoszenia kosztów postępowania.

Wprawdzie zasądzenie kosztów procesu następuje na podstawie przepisów prawa procesowego, zaś należności głównej na podstawie przepisów prawa materialnego to jednak koszty procesu pozostają należnością uboczną (akcesoryjną) w stosunku do należności głównej zasądzonej w orzeczeniu sądowym. Nawet wtedy, gdy określony składnik wierzytelności dochodzonej w postępowaniu egzekucyjnym powstał (przyrósł) po zbyciu wierzytelności, nowy wierzyciel nie uzyskuje statusu wierzyciela pierwotnego w odniesieniu do tego składnika wierzytelności. Innymi słowy, o statusie wierzyciela pierwotnego decyduje wyłącznie zajmowanie pozycji wierzyciela w chwili powstania stosunku prawnego, z którego wynika dochodzona wierzytelność, a nie okoliczności przedmiotowe dotyczące należności wchodzących w skład dochodzonej wierzytelności, czy też należności związanych z przymusowym.

Wierzyciel, na rzecz którego została zasądzona prawomocnym orzeczeniem sądowym kwota dochodzonego roszczenia decyduje, czy wszcząć postępowanie

w tym zakresie i to on ponosi koszty postępowania w całości, może zostać od nich zwolniony lub sąd zdecyduje o braku obciążenia go kosztami postępowania. Jednak nadal domaga się spełnienia świadczenia, które było przedmiotem cesji wierzytelności. Dlatego w sytuacji, gdy została na jego rzecz zasądzona odpowiednia kwota tytułem zwrotu kosztów postępowania, wierzyciel ten jest zawsze w zakresie wierzytelności o zwrot kosztów postępowania wierzycielem wtórnym w rozumieniu art. 29 ust. 5 pkt 3 b u.k.k., gdyż są to dalsze konsekwencje nabytej wierzytelności.

Za przyjętą przez Sąd Najwyższy wykładnią przemawiają też względy celowościowe. Trzeba mieć na względzie, że wierzyciel, zgodnie z zasadą dyspozycyjności obowiązującą także w postępowaniu egzekucyjnym (art. 796 i 797 k.p.c.), może egzekwować tylko koszty postępowania. Przyznanie wierzycielowi prawa domagania się od komornika podejmowania działań w celu wyegzekwowania kwoty co do zasady znacznie niższej niż nabyta wierzytelność, bez żadnej "odpowiedzialności" finansowej, ułatwiłoby wszczynanie egzekucji oczywiście niepewnych co do rezultatów lub skazanych z góry na niepowodzenie jedynie w celu uzyskaniu postanowienia komornika o umorzeniu postępowania egzekucyjnego.

Z tych wszystkich względów Sąd Najwyższy podjął uchwałę jak wyżej.